

Diskurzusjelölők korpuszalapú vizsgálata a *de viszont*-tal és a *háttal*-tal kapcsolatos nyelvi babonák kapcsán

ERDEI TAMÁS

Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar,

Magyar és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

erdeit@jgypk.szte.hu

1. Bevezetés

Hallgatóimtól tudom, hogy néhány nyelvi babona a mai napig felbukkan a közoktatásban magyarórákon, még hozzá tényként, tananyagként, sőt szabályként bemutatva. A leginkább nyelvművelés-ként emlegetett mozgalom, folyamat eredményeképpen (valamint saját tanáraiktól „megörökölve”) számos pedagógus pánikba esik, ha ilyen nyelvi babonák által tiltott kifejezéseket hall diákjaitól, és nem késlekedik ezeket helytelennek nyilvánítani. (A nyelvművelés működéséről, nézőpontjairól, a magyartanárokra tett, mai napig élő hatásairól és a nyelvi babonákról lásd pl. Kálmán 2010, Sándor 2016.) Napjaink technikai eszközei segítségével azonban ezek az állítások már pillanatok alatt megcáfolhatóak. Jelen tanulmányban három magyar nyelvű korpusz segítségével mutatom be, hogy a két leggyakoribb nyelvi babona, a *de viszont* és a *háttal* kezdett mondat helytelennek való címkézése tarthatatlan állítások, mivel nemcsak a szinkrón, hanem a történeti korpuszokból is adatolhatóak több száz évre visszamenőleg. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy az alábbiakban alkalmazott eszközök használata nem számít kivételesnek vagy ritkán használatnak. A célom éppen az volt, hogy megmutassam: percek alatt megtanulható a korpuszok lekérdezőfelületének olyan szintű használata, amivel adatolható a *de viszont*, és a *háttal* kezdett mondat előfordulása. Mint azt a továbbiakban jelzem, ezek előfordulását, diakrón használatát több kutató is megvizsgálta, és különböző történeti szövegekből és korpuszokból példákat hozott rájuk. Éppen ezért meglepő, hogy a magyartanárok ma is továbbadják ezeket a tévhiteket, annak ellenére is, hogy ezek a tudományos diskurzusban hosszú ideje cáfolt tételek, és a *de viszont* és a *háttal* kezdett mondat a (nyelv)tudomány szerint a magyar nyelv szerves része.

Annál is inkább, mivel ezek legtöbbször diskurzusjelölőként funkcionálnak a mondatokban, ilyen minőségükben pedig igen fontos szerepet töltenek be: a beszélő attitűdjeit kódolják, és ily módon a

beszélő információval szolgál a befogadó számára arról, hogy értelmezze az elhangzottakat, vagyis segít neki az értelmezésben. Tehát nem véletlenül vannak ott, a jelenlétük nem nyelvi hiba.

2. A diskurzusjelölőkről röviden

A diskurzusjelölők számos funkcióval rendelkeznek, ám ezek nagy része nem a grammatikai, hanem a szemantikai és a pragmatikai szinten, illetve a diskurzusirányítás során jelentkeznek. Dér Csilla Ilona (2005) összefoglalásában főképpen kötőszók, határozószók, előjárós szerkezetek, idiomatikus kifejezések és (főleg mondással kapcsolatos) igék közül kerülnek ki, tehát nem grammatikai kategóriák, hanem a diskurzus során a beszélőnek a hallgató felé irányuló instrukciói. Mégis, sokáig formai, grammatikai ismérveket kértek rajtuk számon, amelyeknek egy diskurzusjelölőnek nem kell megfelelnie. Az viszont kijelenthető, hogy grammatikalizációs folyamat eredményei, már amennyiben a szemantikai-pragmatikai folyamatok a grammatika részei. Ennek a folyamatnak a során fonológiai redukción és dekategoriizáción esnek át, ellenben pragmatikai funkciójukban erősödnek: megnő a szubjektív kifejező erejük, és kontextusfüggő módon nézőpontokat és attitűdöket képesek kódolni. A multikategorialitásuk kapcsán érdemes megjegyezni, hogy nem az adott szófaj egy újabb funkciójáról van szó, hanem arról, hogy az adott elem szerepelhet diskurzusjelölőként is, ám nem minden előfordulása az.

Fraser (1999) szerint a diskurzusjelölők elsősorban diskurzus-szegmensek összekapcsolására szolgálnak; működésüket a következő képlettel fejezi ki: S1. DJ+S2. Itt a diskurzusjelölő funkciója az, hogy S2 szegmenst valamilyen módon és értelemben az S1 szegmenshez kapcsolja, és a köztük lévő logikai viszonyt kifejezze. S1 nem feltétlenül az előző mondatot vagy tagmondatot jelenti: a diskurzusban található, tehát lehet egy korábbi eleme a szövegnek, ám lehet az aktuális szövegen kívül, de még a diskurzus kontextusában található elem is. Az sem kötelező érvényű, hogy a diskurzusjelölő éppen az S2 szegmens elején legyen, lehet valahol benne is, sőt testetlen formában is „megjelenhet”.

Deborah Schiffirin (2005) szerint a diskurzusjelölők egyszerre öt szinten működnek, és vizsgálatukkor mindet figyelembe kell venni. Ezek a szintek az információ, a részvétel, a gondolatstruktúra, a (beszéd)cselekvések és a cserék szintje, s mint látható, Schiffirin kevésbé a szemantika és a pragmatika, mint inkább a variációs szociolingvisztika és a diskurzuselemzés nézőpontjából vizsgálja őket.

3. *De viszont*

A *de viszont* „hibás” volta ma is elevenen élő nyelvi babona. Jól mutatja ezt, hogy az Édes Anyanyelvünkben még 2005-ben is megjelenhetett olyan cikk (Fazekas 2005), ahol a használatát – a felsorolt irodalmi példák ellenére – egyértelműen hibának tekintik, és az ellene való „küzdésre” biztatnak. A szerző nem hoz, nem is hozhat tudományos igényű érveket vagy adatokat állítása alátámasztására, forrásként középiskolai nyelvtanárát jelöli meg. Jól mutatja ez azt a – többek között – Sándor Klára (2016) által is bemutatott folyamatot, ahogy ezek a tévképzetek a közoktatás révén generációról generációra öröklődnek.

A fentebb idézett cikk szerzője egyedüli érvként azt a gyakran hangoztatott állítást alkalmazza, hogy a *de* és a *viszont* ugyanúgy ellentétet kifejező kötőszók, tehát ez kötőszóhalmaz, az egyik közülük felesleges. Amennyiben a *de viszont*ot diskurzusjelölőnek tekintjük, úgy figyelembe vehetjük Dér Csilla Ilona (2005, 2009) megfigyelését, miszerint a diskurzusjelölők halmazása, illetve a többszavas diskurzusjelölő sem a magyarban, sem más nyelvekben nem ritka jelenség. Schirm Anita (2014) két további gondolatot fűz a fenti állításhoz. Egyfelől a *de* és a *viszont* funkciója egyáltalán nem azonos. A *de* legtöbbször megszorító ellentétet fejez ki (ahol a *de* utáni állítás korlátozza az előtte lévő tartalmát), ezen felül szembeállítást, kizáró ellentétet és ellentétes hozzátoldást, sőt fokozást, nyomósítást, megengedést és témaváltást is kifejezhet. A *viszont* tipikusan szembeállító ellentét kifejezésére használatos, kifejezhet még kölcsönösséget és kapcsolatos mellérendelést, továbbá használható ’márpedig’ értelemben, magyarázó kötőszóként és témaváltásra is. Mint látható, mind a kettő használható a gondolatmenet strukturálására, továbbfűzésére, ami a diskurzusjelölők sajátossága. Schirm másik fontos megállapítása, hogy a *de viszont* a részeihez képest többletjelentéssel bír. Bevezetheti a várakozásnak, elvárásnak nem megfelelő kijelentést, kiemelheti a nem várt következményt, az egymást nem korlátozó kijelentéseket kapcsolhatja össze szembeállító ellentétes viszonyban, és hozzátoldó vagy fokozó kapcsolatos viszonyt is jelölhet. Ez a négy funkció az, aminek a felsorolásával a *deviszont* így, egybeírva 2014-ben bekerült a Magyar nyelv nagyszótárába (Ittész 2014). Mint Schirm megjegyzi, az online sajtó *A tudomány meghajolt a deviszont előtt* címmel számolt be erről, ám ez a cím félrevezető. Azt sugallja, hogy eddig ezt az alakot a tudomány nem fogadta el, ez azonban koránt sincs így. Valójában a *de viszont* hosszú ideje használatos a magyar nyelvű szövegekben.

Mind Schirm Anita (2015), mind Szabó Tamás Péter (Szabó 2008, 2011) számos példát hoz az elmúlt évszázadokból a *de viszont* használatára. Az alábbiakban én is megmutatom az előfordulását néhány magyar korpuszban, és bemutatom néhány használóját is. Szabó Tamás Péternek (2011) a helyzetet jól kifejező szavaival élve: „Persze a *de viszont* csak hatvan éve számít hibának, így a régi szerzők felmentve érezhetik magukat.” Szabó (2008) kutatásából kiderül: a *de viszont*-ot az ötvenes évektől bélyegezték nyelvhelyességi hibának, elsősorban szerkesztők számára kiadott kézikönyvekben. Nem véletlen, hogy az ez után következő időszakban könyvekben és újságokban alig olvasható. Mind Szabó (2008), mind Schirm (2015) megmutatta, hogy az ötvenes évek előtt még nyelvészeti munkákban és folyóiratokban is előfordul, olyan nyelvészek is használták, mint Bárczi Géza, Gombocz Zoltán vagy Horger Antal.

Nézzünk tehát néhány példát és adatot magyar korpuszokból! A Magyar Nemzeti Szövegtár (Oravecz et al. 2014) jelenleg már több mint egymilliárd szövegszót tartalmaz, és a mai magyar nyelvet hivatott reprezentálni. Ebben a korpuszban is, mint ahogyan a továbbiakban is (amennyiben ez lehetséges volt), a vizsgált kifejezésre CQL-kifejezés segítségével kerestem rá: `[word="[dD]e"][word="viszont"]`. A `word` attribútum célja, hogy pontosan ezt a kifejezést találjuk meg, a `"[dD]e"` funkciója pedig az, hogy kisbetűvel és nagybetűvel kezdve is megtaláljuk. A korpuszban 2590-szer fordul elő a *de viszont* kifejezés, nagyjából olyan gyakorisággal, mint pl. a *de hogyha*, a *de nyilván*, a *de emellett*, a *de különösen* vagy a *de teljesen*. Az alábbi, 1. ábrán láthatjuk a *de viszont* alkorpuszok szerinti megoszlását. A vonaldiagramon a vonal szélessége az előfordulások számát (Freq címkéjű oszlop), hossza a relatív gyakoriságot (Rel[%] címkéjű oszlop) jelenti, vagyis hogy arányaiban mennyire jellemző a kifejezés az adott regiszterre (alkorpuszra). A *de viszont*, mint a legtöbb diskurzusjelölő (lásd Dér 2005), leginkább a beszélt nyelvre jellemző, de mint azt a továbbiakban látni fogjuk, szépirodalmi és tudományos művekben is előfordul.

<u>doc.style</u>	<u>Freq</u>	<u>Rel [%]</u>
beszéltnyelvi	655	1243.8
személyes-közösségi	1460	565.8
személyes-fórum	180	310.7
tudományos	63	29.2
hivatalos	41	18.0
sajtó	40	10.9
szépirodalom	151	10.7

1. ábra: A *de viszont* megoszlása a Magyar Nemzeti Szövegtár (Oravecz et al. 2014) alkorpuszaiban

A Magyar Történeti Szövegtár (Csengery 2006) az újmagyar kor kezdetétől (1772-től) tartalmaz szövegeket, eredetileg a Magyar nyelv nagyszótárához (Ittész 2011) készült korpusz. A *de viszont* kifejezésre a fenti CQL-lekérdezéssel 139 találatot kapunk. Az első példa 1816-ból való, a szerző pedig nem más, mint Kazinczy Ferenc, aki nyelvi kérdésekben az oktatási rendszerben is igazodási pontnak számít, és szépkiejtési verseny viseli a nevét. A *de viszont* használatán túl érdemes figyelni a példa pontosvessző utáni részére is, témánk szempontjából is jelentős gondolata ez Kazinczynak:

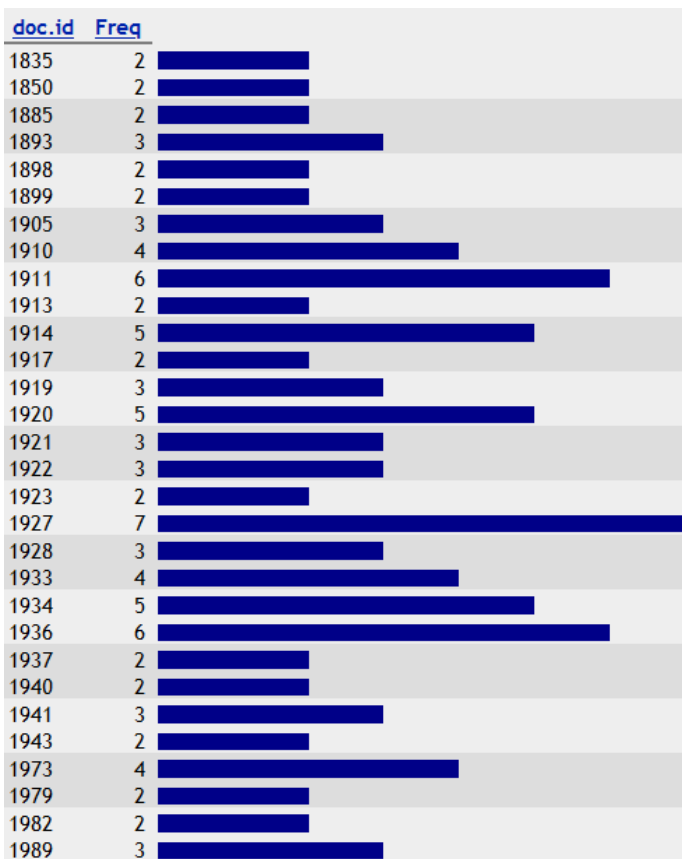
- (1) *Nem ért a dologhoz, a ki ezen apró gondokat haszontalanságnak nézi: de viszont az Adelungok tévednek meg, midőn ők akarnak lenni a mi mestereink, s kedvök-telve lövelik ránk villámjaikat; mert az aethetica és a grammatica két egészen különböző táj, s a mi az egyikben vétkes, nem mindig vétkes a másokban.*

doc.author	Freq	Rel [%]
Ady Endre	4	57.5
Csalog Zsolt	3	2242.9
Csizmadia Sándor	2	872.2
Csűry Bálint	2	5233.3
Füst Milán	2	213.6
Hatvany Lajos	6	3140.0
Karinthy Frigyes	4	201.3
Kemény Zsigmond	2	327.1
Kornis Mihály	2	5233.3
Lukács György	3	628.0
László-Bencsik Sándor	3	3140.0
Mikszáth Kálmán	3	84.4
Molnár Ferenc	4	550.9
Móricz Zsigmond	8	761.2
Nagy Lajos	9	1427.3
Papp Dániel	2	1308.3
Porzolt Lajos	2	1744.4
Schöpflin Aladár	2	805.1
Szabó Dezső	4	872.2
Szentkuthy Miklós	5	1539.2
Szász Károly	2	141.4
Széchenyi István	4	675.3
Veres Péter	5	872.2
Várnai Sándor	2	10466.7

2. ábra: A *de viszont*-ot egynél többször használó szerzők (Magyar Történeti Szövegtár, Csengery 2006)

Szerzőnként legalább négy példa származik olyan alkotóktól, mint Ady Endre, Hatvany Lajos, Karinthy Frigyes, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Nagy Lajos, Szabó Dezső vagy Széchenyi István. Tehát a *de viszont* irodalmi művekben és hírlapi cikkekben (Széchenyi kétszer alkalmazza ily módon) is előfordult. A Várnai Sándortól származó két

példa pedig jogi szakkönyvből került a korpuszba. A 2. ábrán látható azoknak a szerzőknek a listája, akik (a korpuszba bekerült szövegekben) a kifejezést egynél többször alkalmazzák. A 3. ábrán pedig minden olyan évszám látható, amiből a korpuszban egynél több példa található. Megfigyelhető, hogy a huszadik század első felében már szélesebb körben alkalmazták – ez éppen az az időszak, amikor a nyelvművelő mozgalmak elkezdték bizonyos nyelvhasználati formák megbélyegzését.

3. ábra: A *de viszont* diakrón előfordulása a Magyar Történelmi Szövegtárban (Csengery 2006)

A Történelmi Magánéleti Korpusz (Dömötör et al. 2017, Novák et al. 2018) a lehetőségekhez képest a legjobb forrása az ó- és középmagyar kor informálisabb, magánéleti nyelvi regiszterének, ugyanis 1772 előtti magánlevelek szövegeit és peres eljárások jegyzőkönyveit tartalmazza. A tanulmány írásának idején kb. egymillió-ötvenezer elemzett szöveg-szót tartalmaz. Bár ez a lehetőségekhez és a források szűkösségéhez képest jelentős terjedelemnek mondható, általában véve nem számít

nagy korpusznak, éppen ezért rendkívül beszédes adat, hogy ebben a *de viszont* kifejezés négyszer is előfordul. Ebből egy-egy 1761-es jegyzőkönyvben szerepel, három pedig az ország főnemeseinek feleségükhöz írt magánleveleiben található. Károlyi Sándor két 1705-ös keltezésű levelében alkalmazza, Nádasdy Tamás pedig egy 1559-es levelében használja a kifejezést. Nádasdy neve nemcsak azért fontos témánk szempontjából, mert már 1559-ben *de viszont* szerepel az általa írt levélben, hanem azért is, mert a korszak olvasott, művelt és művészetpártoló főnemeséről van szó, aki Bolognában és Rómában tanult. Sárváron olasz építészekkel egy korszerű reneszánsz főúri központot építtetett, ahol nyomdát is létrehozott. Ez volt az első magánkézben lévő nyomda az országban, és itt készült az első magyar nyelvű nyomtatott könyv is. Nádasdy fiatal feleségét személyesen tanította meg írni és olvasni, és ettől kezdve távollétei alatt bensőséges hangú leveleket váltottak egymással (Nagy 2010). Egy ilyen levélből származik az a mondat, amely a Történeti Magánéleti Korpuszban is helyet kapott:

(2) *Az is használ valamit nekünk, de viszont esmég igen árt nekünk, hogy az törököt¹⁰ tizezer spanyolt vágta le Afrikába.*

Úgy tűnik, a *de viszont* a korábbi évszázadok során a művelt emberek nyelvhasználatában sem volt hibásnak nyilvánítva, az ő levelezésükben, valamint irodalmi művekben, jegyzőkönyvekben és szakmai művekben is alkalmazták – mindenfajta megbélyegzés nélkül.

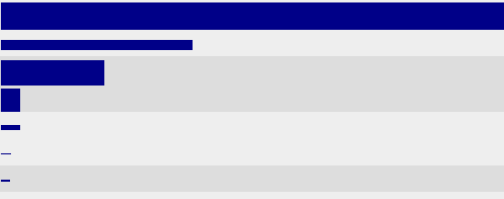
4. *Hát* a mondat elején

A másik gyakran hangoztatott tévhit, hogy „*háttal* nem kezdünk mondatot”. Pedig a *hát* teljesen természetes része nyelvünknek: Dér és Markó (2007) kutatása szerint a *hát* az egyik leggyakoribb diskurzusjelölő. Fraser (1999) fentebb bemutatott képlete alapján pedig egy diskurzusjelölő teljesen természetes módon állhat egy szegmens, akár mondat elején.

Schirm Anita (2007) mutatta meg, hogy a *hát* használata már 1474-től adatolható magyar nyelvű szövegekben. Kezdetben helyet, majd időt, később következtető logikai viszonyt jelölt, és még később vált fokozatosan diskurzusjelölővé. A helyhatározói használat idővel kikopott a nyelvből, a többi még használatos, de egyértelműen a diskurzusjelölői használat a legelterjedtebb. Nem mindig dönthető el egyértelműen, hogy mely példákban határozószó, és melyekben diskurzusjelölő a *hát*.

¹⁰ A korpusz készítői szerint vélhetően a *törökök* szó elírt alakja (Dömötör és mtsai. 2017; Novák és mtsai. 2018).

Néhány példában egyfajta átmeneti állapot figyelhető meg, ahol mindkettő lehet. Schirm (2007, 2011) kutatásai szerint mint diskurzus-irányító elem, legtipikusabban bizonytalanságot, hezitációt, gondolkodást fejez ki; de alkalmazták udvariassági stratégiaként; kérdések és felszólítások nyomatékosítására; válaszjelölőként; értékelő és érzelmi többlettartalom (unalom, meglepődés, szomorúság kifejezése, idegesség palástolása) kifejezésére; fordulat, magyarázkodás vagy önjavítás jelzésére; és megnyilatkozások összekötésére. A Magyar Nemzeti Szövegtárban a megfelelő kifejezésre ([word="Hát"], hogy csak a nagybetűs alakokat találjuk meg) való keresés 212678 találatot ad. (Megjegyzés: a szófaji címkézés szerinti szűrés itt sajnos nem használható, mivel a korpuszban számos diskurzusjelölői értelmű *hát* van alanyesetű főnévként címkézve. De mivel az alanyesetű *hát* főnév meglehetősen ritka mondat elején, így feltételezem, hogy az eredményeket kevésbé torzítja. Így járok majd el a többi korpusz esetében is.) A 4. ábrán látható a mondatkezdő *hát* megjelenése az egyes regiszterekben. Ez is a beszélt nyelvi alkorpuszra jellemző leginkább, de a többi alkorpuszban is nagy számban fordul elő.

<u>doc.style</u>	<u>Freq</u>	<u>Rel [%]</u>	
beszéltnyelvi	58203	1346.0	
személyes-fórum	23923	502.9	
személyes-közösségi	57048	269.2	
szépirodalom	52258	45.1	
sajtó	13485	44.9	
hivatalos	4499	24.0	
tudományos	3262	18.4	

4. ábra: A mondatkezdő *hát* megoszlása a Magyar Nemzeti Szövegtár (Oravecz et al. 2014) alkorpuszaiban

A Magyar Történelmi Szövegtárban 13784 mondatkezdő *hát* található, jóval több, mint *de viszont*. Használói között a teljes magyar irodalmi kánont megtaláljuk Gárdonyi Gézától Móricz Zsigmondig, Petőfi Sándortól Kosztolányi Dezsőig. Az 5. ábrán azoknak a neve szerepel (majdnem teljesen ábécérendben – az ékezetes betűket ábécérend szempontjából nem kezeli jól a rendszer), akik több mint százszor kezdtek mondatot *hát*-tal. A 6. ábrán látható a mondateleji *hát* diakrón alakulása.

<u>doc.author</u>	<u>Freq</u>	<u>Rel. [%]</u>	
Csathó Kálmán	123	3055.6	—————
Déryné Széppataki Róza	148	1838.3	—————
Füst Milán	133	269.7	———
Gárdonyi Géza	272	871.9	—————
Herczeg Ferenc	115	423.2	———
Kaffka Margit	111	208.1	———
Karinthy Frigyes	167	159.6	———
Kosztolányi Dezső	125	24.8	-
László-Bencsik Sándor	111	2206.0	—————
Mikszáth Kálmán	423	226.0	———
Molnár Ferenc	371	970.2	—————
Móra Ferenc	229	517.2	———
Móricz Zsigmond	751	1356.9	—————
Nagy Lajos	107	322.2	———
Németh László	269	387.4	———
Sarkadi Imre	157	780.1	———
Spiró György	108	894.3	———
Szabó Dezső	134	554.8	———
Tamási Áron	415	1145.5	—————
Tersánszky Józsi Jenő	517	3425.0	—————
Vörösmarty Mihály	106	24.7	-
Örkény István	122	303.1	———

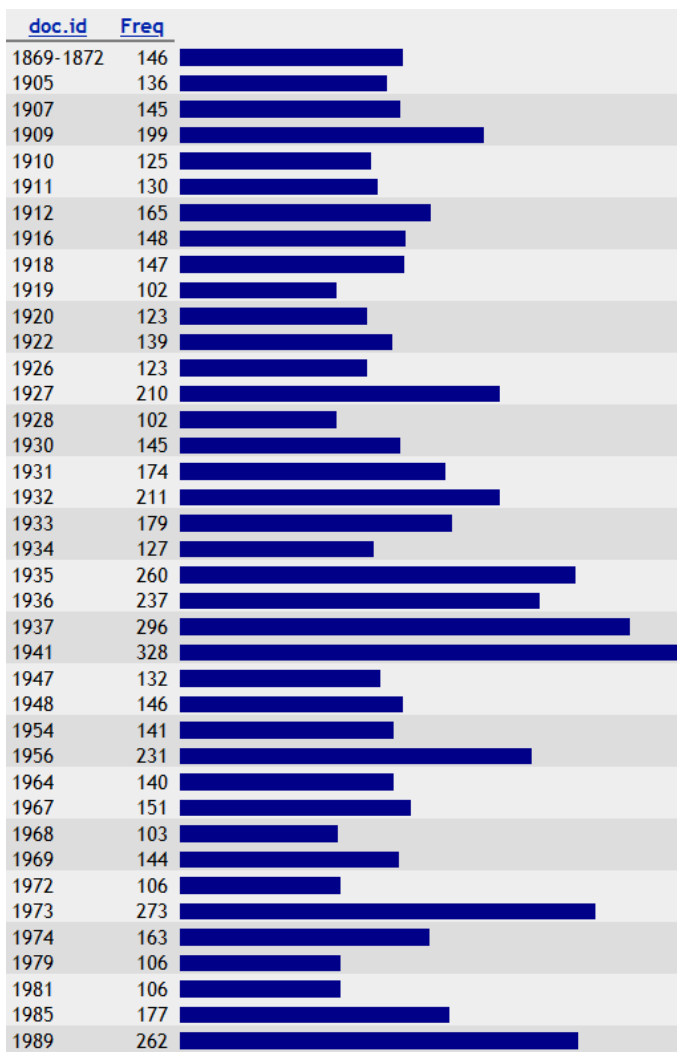
5. ábra: Akik több mint százszor kezdtek mondatot *hát*-tal a Magyar Történeti Szövegtárban (Csengery 2006) található szövegekben

A Történeti Magánéleti Korpuszban 159 példát találunk *hát* kezdetű mondatra. Ezek túlnyomórészt boszorkányperek jegyzőkönyveiben fordulnak elő. Levelekből „csak” 8 példa származik, nagyrészt Károlyi Sándornak a feleségéhez írt leveleiből. De megtalálható a *háttal* kezdetű mondat Drágffy János országbíró 1524-es, Pápai Páriz Ferenc tanár 1715-ös vagy Miskolczi Csulyak István református lelkész és költő 1630-as nyelvhasználatában is, utóbbi Rákóczi György erdélyi fejedelemlennek írott levelében alkalmazza:

(3) *Hat* valamit az isten chielekedic az egekben, azont kell az Magistra-tusnak is ez földön chielekedni.

Az alábbi mondat pedig Mikes Kelemen levelében szerepel, amelyet féltestvérének, báró Huszár Józsefnek írt 1761-ben:

(4) *Hát* még Őtsém Uram, miképen látnak it a' Nagy Urak istaloiban az Lovakhoz, azt tsak a' hiheti el a' ki látta mitsoda nagy kényeztetésel, mitsoda szorgalmatossággal, mitsoda nagy tisztasággal bánnak it vélek, hogy az ugyan bálványozás, azért mongyák a' Franciák, hogy it vagyon a' Lovak paraditsomja, és az Aszszonyok Pokla.

6. ábra: A mondateleji *hát* diakrón előfordulása a Magyar Történelmi Szövegtárban (Csengery 2006), csak a száznál több előfordulást tartalmazó évszámokat megjelenítve

5. Összegzés

A fenti adatokból kitűnik, hogy bár a *de viszont* és a mondatkezdő *hát* használatát többek között pedagógusok, nyelvмűvelők és szerkesztők nyelvhelyességi vétségnek tartják, ezek helytelen volta már korábban sem lehetett volna védhető állítás, 2020-ban pedig, amikor egy korpuszlekérdezést néhány másodperc alatt le lehet futtatni, egyenesen elfogadhatatlan. Ne feledjük: ma már minden diák zsebében ott lapul

egy komplett számítógép képességeivel rendelkező eszköz, amin meg tudják mutatni a tanáruknak például azt, hogy a *de viszont* kifejezést már 1559-ben használta az ország akkori, talán legműveltebb főnemese.

A közoktatásban maga a tananyag is nehezen változik, de még nehezebben változik meg az alapvető gondolkodásmód, annak ellenére, hogy a tudományos diskurzus évtizedek óta próbálja ezt elérni. Éppen ezért, valamint a fentiek fényében, továbbá az infokommunikációs készségek, képességek fejlesztése céljából talán elősegíthető lenne a változás azzal, ha alapszintű korpuszlekérdezéseket már a közoktatásban megtanulnának a diákok lefuttatni. Hiszen egy egyszerű Google-kereséssel már így is tulajdonképpen meg tudják ezt tenni.

Irodalom

- Csengery K. 2006. Az elektronikus korpusz. In: Ittész N. (szerk.) *A magyar nyelv nagyszótára I. Segédletek*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Dér Cs. I. 2005. Diskurzusszerveződés és grammatikalizáció: Néhány magyar diskurzusjelölő kialakulásáról. *Nyelvtudományi Közlemények* 102. 247–264.
- Dér Cs. I., Markó A. 2007. A magyar diskurzusjelölők szupraszegmentális jelöletlensége. In: Gecső T., Sárdi Cs. (szerk.) *Nyelvelmélet – nyelvhasználat*. Székesfehérvár, Budapest: Kodolányi János Főiskola, Tinta Könyvkiadó. 61–67.
- Dér Cs. I. 2009. Többszavas diskurzusjelölők a magyar nyelvben. In: Gecső T., Sárdi Cs. (szerk.) *A kommunikáció nyelvészeti aspektusai*. Székesfehérvár, Budapest: Kodolányi János Főiskola, Tinta Könyvkiadó. 74–78.
- Dömötör A., Gugán K., Novák A., Varga M. 2017. Kiútkeresés a morfológiai labirintusból – korpuszépítés ó- és középmagyar kori magánéleti szövegekből. *Nyelvtudományi Közlemények* 113. 85–110.
- Fazekas B. 2005. De viszont. *Édes Anyanyelvünk* 27/3–4.
- Fraser, B. 1999. What are discourse markers? *Journal of Pragmatics* 31. 931–52.

- Ittész N. 2011. *A magyar nyelv nagyszótárának lexikográfiai koncepciója, különös tekintettel a szemantika és a grammatika összefüggésére a szótárírásban*. PhD-értekezés. Szeged: Szegedi Tudományegyetem.
- Ittész N. 2014. *A magyar nyelv nagyszótára*. V. kötet. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Kálmán L. 2010. Mit művelünk? *Tani-tani*. 15/1. 3. http://www.tani-tani.info/101_kalman (Letöltés: 2020. 04. 30.)
- Nagy Gy. 2010. *Magyarország apróbetűs története: a honfoglalástól napjainkig*. Budapest: Kossuth Kiadó.
- Novák A., Gugán K., Varga M., Dömötör A. 2018. Creation of an Annotated Corpus of Old and Middle Hungarian Court Records and Private Correspondence. *Language Resources and Evaluation* 52/1. 1–28.
- Oravecz Cs., Váradi T., Sass B. The Hungarian Gigaword Corpus. In: *Proceedings of the 9th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC2014)*. Reykjavík: European Language Resources Association. http://www.lrec-conf.org/proceedings/lrec2014/pdf/681_Paper.pdf. (Letöltés: 2020. 04. 05.)
- Sándor K. 2016. *Nyelv és társadalom*. Budapest: Krónika Nova.
- Schiffrin, D. 2005. Discourse Markers: Language, Meaning, and Context. In: Schiffrin, D., Tannen, D., Hamilton, H. E. *The Handbook of Discourse Analysis*. Malden, Oxford, Carlton: Blackwell. 54–75.
- Schirm A. 2007. A hát diskurzusjelölő története. *Acta Universitatis Szegediensis: Sectio Linguistica = Nyelvtudomány* 3–4. 185–201.
- Schirm A. 2011. A diskurzusjelölők funkciói a számok tükrében. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények* 6/1. 185–197.
- Schirm A. 2014. A deviszont viszontagságai. *Nyelv és tudomány*. <https://m.nyest.hu/hirek/a-deviszont-viszontagsagai>. (Letöltés: 2020. 04. 30.)

- Schirm A. 2015. Deviszont vannak még érdekességek a deviszont körül. *Nyelv és Tudomány*. <https://m.nyest.hu/hirek/deviszont-vannak-meg-erdekessegek-a-deviszont-korul>. (Letöltés 2020. 04. 30.)
- Szabó T. P. 2008. Diakronia a nyelvhelyességi szabályok közvetítésében. In: Büky L., Forgács T., Sinkovics B. szerk. *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei V*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék. 215–226.
- Szabó T. P. 2011. Vagy de, vagy viszont! Vagy de viszont... *Nyelv és Tudomány*. <https://www.nyest.hu/hirek/vagy-de-vagy-viszont-vagy-de-viszont>. (Letöltés: 2020. 04. 30.)